

ALAM-PEDJA LKA KOOSTÖÖKOGU KOOSOLEKU PROTOKOLL

Palupõhja looduskool, Elva vald, Tartumaa
Algus kell 17:00, lõpp kell 22:45

03. detsember 2019. a

Juhatas ja protokollis: Kaili Viilma
Osalejate nimekiri lisas 1 (24 osalejat).

PÄEVAKORD

- Loodusturismi (räätsamatkade) mõjudest (**Tiiu Kull, EMÜ**)
- RMK looduskaitseosakonna 2019. a tegevused ja plaanid 2020. aastaks (**Priit Voolaid**)
- Maahooldustöödest Alam-Pedjal (**Ragnar Kapaun**)
- RMK külastuskorraldusosakonna 2019. a tegevused ja plaanid 2020. aastaks (**Madis Ess**)
- Järelevalve tulemustest Alam-Pedjal (**Joonas Horn, Keiu Poderat**)
- Ajurünnaku tulemused Palupõhja looduskooli tegevuste edendamiseks (**Robert Oetjen**)
- Eelmisel kokkusaamisel kokkulepitu ülevaade (**Kaili Viilma**)
- Ettekanne Venemaa kaitsealade kaitse korraldamisest (**Kaili Viilma**)

1. Loodusturismi (räätsamatkade) mõjudest (Tiiu Kull, EMÜ)

Räätsamatkade korraldamisega suveperioodil on Eestis tegeletud juba 10 aastat ja see pakub üha suuremat huvi. Tegu on kogu maailmas üsna unikaalse tootega, v.a. Lätis ja Venemaal. Pole teada, miks muudes maades pole suvised räätsamatkad levinud. Kõige enam teenusepakkujaid on Harjumaal. Kokku pakutakse internetikaardistuse andmetel teenust 43 kaitsealal, väljaspool kaitsealaid on 3 sihtkohta. Väidetavalt on pakkujaid veel palju rohkem. EMÜ tegi 2017. aastal Harjumaal Kulli rabas erineva inimkoormusega nii saabaste kui ka räätsadega tallamiskatseid: kuni 32 inimest tallas 10 päeva järjest 10 m pikkustel transektidel. Radade sissetallamise sügavust mõõdeti spetsiaalse EMÜ-s leiutatud soorheaga. 2018. ja 2019. a seirati tallamisalade taastumisprotsessi.

Kokkuvõttes tekitasid räätsad praktiliselt samasuguse kahjustuse nagu saabastega tallamine, ainult laiema rajana. Kuni 8 inimest tekitasid veel suhteliselt väikese häiringu, mis taastus mõne aastaga, siis suuremate koormustega tallates on taastumine kehvakene. Erineva talumisvõimega olid ka erinevad turbasambla liigid (nt. punane turbasammal vastupidavam). Puisrabas polnud asi veel nii hull kui lagerabas, mis tallati täiesti segi ehk pudruks ja turbasamblad polnud enam võimelised vegetatiivselt paljunema ega taastuma.

Kokkuvõttes:

- 1) Väikesed grupid võiks rabas räätsadega isegi liikuda, kuid suured grupid ja suure sagedusega viivad koosluse hävimiseni.
- 2) EMÜ doktorandil on plaanis hakata 2020. aastal satelliidiipiltide abil uurima, millise tervisega Eesti rabad on. Pole veel selge, kuidas eristada loomaradasid ja inimtekkelisi radasid.
- 3) Püütakse koos ettevõtjatega välja töötada nn. räätsamatkade head tava, et kuidas rabades loodussäästlikult toimetada.
- 4) Ühte vastust, kas parem oleks rabas ühel rajal või hajutatult liikuda, tegelikult ei ole. See sõltub koormusest ehk sagedusest ja tallajate arvust.

Volmer: Kahtles, kas rääts parandab tegelikult soo läbitavust, kui oskad looduses jalgsi liikuda. Rääts on pigem turundustrikk ja jalgsi on tegelikult parem.

Viilma: Rääts tekitab eriti esmakordselt rabamaastiku külastajal petliku turvatunde ja nad liiguvad siis kohtadesse, kus nad jalgsi kunagi ei julgeks minna.

Sellis: Soolinnuloendusel on räätsade kasutamine tööd siiski kergendanud ja läbitavus paranenud.

Voolaid: Mis on elustikus/looduses tallatud alal muutunud.

Kull: Puhmad hävivad. Sinivetikad on tekkinud lageraba segi tallatud aladele, kuid edasist koosluste arengut peab veel jälgima. Seire aeg on olnud veel liiga lühike.

Sellis: Kas veetaset tallatud aladel mõõdeti?

Kull: Jah, aga tulemusi veel kokku võetud ja uuringud jätkuvad.

- **KOKO toetab suviste räätsade keelamist kaitsealadel (vähemalt sihtkaitsevööndites), v.a. seireks ja kaitse korraldamiseks; räätsamatkad võiks jääda talviseks lõbuks.**

2. RMK looduskaitseosakonna 2019. a tegevused ja plaanid 2020. aastaks (Priit Voolaid)

Elmisel aastal alustatud ja sel aastal jätkatud **Nasja** luha hooldust tehti hekseldamisena kaks korda hooajal. Järgmisel aastal ala veel niidetav ei ole, aga purustamisega on ehk võimalik hooldada. Nasja teele pandi nii tupiku kui ka edasisõidu keelu märk. Kogemused on sellised, et enne tuleks siiski puitmaterjal luhast ära raiuda ja eemaldada, mitte kohapeale katki hekseldada, ja alles siis kännud freesida, et tekiks kiiremini hooldatav ala.

Pikknurme ala läks rendile ja taastamistööd on tehtud kettpurusti või freesiga. Kased raiuti enne ära. Rentnikul Airi Külvetil on plaanis tuua alale veised ja vajadusel võsa hekseldada. Kaks eramaasiilu jäid taastamata, kuna ei saadud maakasutusõigust.

Valmis 3,9 km pikkune **Luha tee** Verevi luhal ja rajati mitmed koolmekohad ja truubid. Plaanis on sissesõidukeelu märk, aga mure on see, et inimesed pargivad teede servadesse ja takistavad luhahooldustraktorite läbipääsu.

Ilves: Autodega sõidetakse katki luhateede pealesõidud ja nii takistatakse ka hooldustöid. Seepärast ei tohi luhtadel sõitmist mingil juhul taluda.

Verevi luha taastamine algas 2018. aastal ja sel aastal hekseldati osa ala üle, kuid osa luhta on veel taastamata. Põhimõtteliselt püüti taastada nagu Nasja nurka, et hekseldati kogu ala puittaimestik. Taastamistööd tahetakse lõpetada 2020. aastal, aga enne tahetakse külmunud pinnasel puit ära raiuda ja kohe talvel järjestikku freesida võsa ning kännud, kui vähegi ilm lubab.

Laashoones on talitee siht sisse rajatud ning värskelt on valminud esimene **laoplatsi nägemus, mis saadetakse ka kohalikule hooldajale Arvi Põldaasile tutvumiseks.**

- **KOKO ei toeta RMK ja KIKi leebet lähenemist luhale sõitjate ohjamisel – märgid peavad olema võimalikult varakult ja karistused resoluutsed, sest pehme lähenemine ei aita.**

Volmer: Luhtade taastamisel tuleb arvestada, et näiteks Verevi luha pajustikud on 10-15 põdra talvitusala, mille hävitamisel liiguvad need põdrad RMK kultuurpuistutesse mineraalmaadel ja sealne asurkond kütitakse ära. Alam-Pedjal on 2 hundi pesakonda ja vist veel üks paar, kes liiguvad samuti kõrgematele mineraalmaadele, kus tekivad muud probleemid (kariloomad, koerad). Nende luhtade taastamise mõjudega peab arvestama. Ka elektrikarjused takistavad metsloomade liikumist. Kokkuvõttes on oodata põdra populatsiooni kahanemist.

Ess: Mis saab Kirna matkaraja otsast, kus mulle on kruusa peal? Sinna on kujunenud läbimatu mülgas, mis matkajaid häirib. Džiipidega on hakatud sõitma kuni ripp sillani välja.

Voolaid: Hetkel ei ole see töö tööplaanis. Ilmselt oleks vaja sinna siiski kruus peale vedada. Palupõhja tee on kantud RMK infrastruktuuri edendamise tabelisse, kuid rahastamise ja töösse võtmise otsust pole veel langetatud. Juhtrühm tuleb kokku detsembris ja siis selgub rahastamine.

Ilves: Kirna teelõik tuleks korda teha ca 300 m või isegi väiksemas ulatuses.

Voolaid: **Võtab Kirna teelõigu RMK-s teemaks ja katsub veel infrastruktuuri tabelisse mahutada.**

3. Maahooldustöödest Alam-Pedjal (Ragnar Kapaun)

2018. aastal oli PLK toetusaluseid pindalaid 847 ha, 2019. a vastavalt 640 ha. RMK-l on taastamisel ca 280 ha. Hooldatavate luhtade pindala on vähenenud kahe suure tüki hooldusest väljalangemise tõttu. Aga tegu pole katastroofiga, vaid praeguse süsteemi raames n.ö. optimeerimisega, et raskeid alasid igal aastal ei hooldata. Hooldatud alade kvaliteet ei ole langenud, vaid pigem tõusnud. Raskete alade hoolduseks tuleks leida paremaid lahendusi, mida otsitakse uuel rahastusperioodil. Hetkel pole aga rahastusskeem kindel, ideed on õhus, aga otsuseid pole langetatud.

Ilves: Kas Maaeluministeriumis (MeM) on juba mingeid arenguid teada? Helistas MeMi ja küsis, kas maahooldajad saaks ka uue rahastusmeetme aruteludel osaleda. Vähemalt 19. dets. suurele ümarlauale lubati maahooldajad osalema.

Kapaun: Vähemalt KeAs on teadmine, et maahooldajad on siiski töörühmadesse kaasatud. Teeb selle täpselt kindaks, kas on, **ja annab KOKOLE teada**. Heinale tuleb esmalt leida rakendus, mitte igal juhul heina koguda ja sellega siis mitte midagi teha. Suur hekseldamise uuring ei läinud töösse, aga EMÜ teeb väikest uuringut hekseldamise mõjude kohta. Indrek Melts võiks tulla KOKOLE rääkima heina kasutamise tasuvusest. Lõunapoolsete alade kogemus on näidanud, et toetuskeemid tuleb teha võimalikult lihtsaks ja tulemuste hindamine tuleks ka teha lihtsamaks. Alam-Pedja sugustest piirkondades peab heinatöid tegema siis, kui on võimalik neid teha.

Põldaas: Seda oleme me juba 10 aastat rääkinud. Unelm oleks 4 ülemuse asemel 1 pikaajaline lepingupartner (nt. KeA, kellega 10 aastat suhelda), kes annab kõik tingimused, aga viisi, kuidas soovitud tulemuseni jõuda, tohiks hooldaja ise valida.

Kapaun: Igal skeemil on omad head ja vead. KeA-l ei ole pidevaks hooldajate jälgimiseks ressursi.

Laanetu: Eesmärgiks peab olema seatud teatud kindel ja mõõdetav elupaiga kvaliteet ja sellest peaks piisama. Liikide arvukust ei mõjuta vaid meie kohalik elupaiga kvaliteet, vaid palju erinevaid tegureid ja seepärast ei saa liikide arvukust eesmärgiks seada. Iga hinna eest ei peaks niite taastama ega hooldama. Heina võiks ladustada läbivooluta vanajõgede sonnidesse, kus neid saaks lekkekindlalt komposteerida. Või tekitada ka ülejutusaladele kõrgema valliga piiratud ladustusaugud.

Põldaas: Mistahes töid hooldusalal kavandatakse, siis tuleks kindlasti kohalik hooldaja kaasata. Kunagised väikesed/madalad luhakraavid tuleks kiiremaks pinnase tahtenemiseks taastada.

Ilves: Umbe jäänud luhakraavid on ajaloolise PLK osad ja nende kadumisel hakkab võimutsema tarn ning see taimestik ei sobi ka linnustikule. Sisuliselt kujunevad madalood ja kaitse-eesmärke ei täideta.

Kapaun: Kas Palupõhja vastasküljele Emajõe lõunakaldale tuleb tee? Seal on luhad hooldusest välja langenud.

Voolaid: Sinna pole teed kavandatud. Keeri järve põhjakaldale tuleb pärast riigile ostmist tee, mida hakatakse vast järgmisel aastal projekteerima.

Laanetu: Hekseldatud mass käitub niitmata heinaga võrreldes teisiti. Heksel laguneb kiiremini ja kandub ka veekogudesse, kuid niitmata hein lamandub ja laguneb kohapeal aeglasemalt.

Kapaun: **Püüab maahooldajaid käimasolevate uute maahooldustoetuste väljatöötamiste protsessidega kursis hoida.** Kuni 2021. a käivituva uue rahastamisskeemini toimub hoolduslepingute pikendamine – kas kõigile hooldatud aladele või mitte midagi. RMK maast on võimalik ilma tagasinõudeta loobuda.

Põldaas: Kas iga-aastast uut taotlust ei saaks ära jätta, kui midagi taotlemisel ei muutu?

Kapaun: Toetab igati pikema taotlusintervalli kasutamist, kui midagi ei muutu. Uue taotluse peaks esitama vaid siis, kui taotluses senisega võrreldes midagi muutub.

- **Ragnar Kapaun korraldab enne uut maahooldustoetuse esitamist (hiljemalt veebruari lõpus) veel ühe PLK-teemalise koosolekul**

4. RMK külastuskorraldusosakonna 2019. a tegevused ja plaanid 2020. aastaks (Madis Ess)

2019. a valmis **Selli-Sillaotsa rada**, teabe uuendamine veel käib. Mõned turistid kurdavad, et inimesi on liiga palju. Kõvemal päeval käib loenduri andmetel rajal 1000 inimest. Kahe parkla vahele tee serva oli marjakorjamise perioodil pargitud kokku 73 autot. Kempseudest on samuti suur kasutuskooormus nähtav ja nende tühjendamiseks on suuri probleeme. Ilmselt peaks hakkama purgimist sisse tellima.

Pedja laavud Rasti ja Naela lähed 2020. a suvel rekki, ehitamise ehk augustis. Uuendatakse ka lõkkekohtasid ja käimlaid. Küttepuud toob loodusvaht Rannu-Jõesuust paadiga ja alati põletatakse need kõik ka ära.

Kirna rada on kõige probleemsem, sest uuest aastast lisandusid loodusvahile ka Vitipalu piirkonna objektid ja kõigile objektidele aega ei jagu. Rippsilla laudis on vahetatud, mõned käsipuud on veel vahetada. Altmetsa poolne rada on lahti lõigatud, teisel rajapoolel on veel tormimurdu ees. **Püütakse võtta prioriteediks.** Lõkkekohtadel pannakse kevadel uued pingid. Probleemiks on omavolilised mootorsõidukitega sõitjad Kirna õpperajal ja KKI võiks sinna reide teha.

Valge: Kirna looduskeskus läheb üle Kaitseliidule, KeA läheb keskusest välja. Mida Kaitseliit ekspositsiooniga teeb, pole teada. Piret Valge jätkab Alam-Pedjal toimetamist edasi.

5. Järelevalve tulemustest Alam-Pedjal (Joonas Horn, Keiu Poderat)

KKI inspektoreid on Tartumaal 2,... kohta kaitsealade, metsad ja jahi teema katmiseks. Maist kuni oktoobrini alustati Alam-Pedjal 21 vääртеomenetlust; peamiselt kalamehed mootorsõidukitega luhas, natuke vähem jettid (mis on Alam-Pedjal keelatud). Varem piirduti kaitsealadel väljaspool teid sõitjatele hoiatuste tegemisega, nüüd alustatakse üldiselt vääртеomenetlust. Keskmiselt karistatakse kuni 300 euroga, kui pole varasemat karistust. Aga ka 80 eurose trahvi pärast lähed inimesed juba kohtusse. Ühel juhul oldi nt. luhal autodega, raiuti puud, telgiti ja püüti kala. Jahimehi pole tabatud, kuigi teateid rikkumistest on olnud. Oodatakse, et kohalikud annaks KKI-le rikkumistest kindlasti teada. Ka järgmise aasta tööplaanis on Alam-Pedja LKA reidid sees.

Poderat: Kogukonna teavitusest on abi rikkujate kinnivõtmisel. Jaanuaris oli üks hea näide, kuidas sai kohalikega koostööd tehtud, rikkujad läksid kohtusse ning said lõpuks ikka karistuse.

KKI saatis hiljuti KeA-le kirja, et kui luhateedele Reku piirkonnas ja Samblasaare SKV tähiseid ei panda või teid ei tõkestata, siis on rikkumisi raske menetleda. Soovitati ka ametlikke laagripaikasid rajada.

Valge: Tegi ettepaneku, et kontrolliks valitaks aeg, kus rikkumiste tõenäosus on suurem ega tehtaks kontrolle sellel ajal, kui kedagi tegelikult looduses ei ole. KKI nõustus sellega.

Põltsamaa: Kas harpuunipüüdjate püügile on püügilimiite? Põltsamaa jõel on harpuunipüük suur probleem. Puruklastud latikaid ja turbe on kaldale visatud ja kalaressurssi lihtsalt hävitatakse.

Viilma: See teema oli paar aastat tagasi KOKOs päevakorral ja viidi ka KeMi kalavarude osakonda, kuid probleemi ei võetud lahendada.

Kuuben: Kas KKI-l on ka mingeid tänapäevaseid elektroonilisi järelevalve vahendeid – droonid, valvekaamerad vms. Videovalve võiks olla tõhus.

Horn: Droone kasutatakse kalavõrkude vaatamiseks ja raskesti ligipääsetavasse kohtadesse pääsemiseks.

Ilves: Piisab ka videovalve sildist, mis juba distsiplineeriks inimesi.

Ketner: Otepää LP-s toimivad videovalve sildid väga hästi, ja ka tõkkepuud.

Põltsamaa: Millest sõltub elektriga püüdja vastutusele võtmine?

Poderat: Kui elektripüügi vahendiga on kodanik veekogu piiranguvööndis, siis võrdsustatakse see kalapüügiga ja saab vastutusele võtta.

Horn: Märgistamata võrgu kaebustele tuleb KKI praktiliselt alati kohale, aga rikkumisest teataja ise ei tohiks võrku puutuda ega välja võtta, kui just KKI ise ei käsi kaldale tuua.

- **KKI kaalub võimalust panna videovalve kaameraid ja vastavaid silte kindlatele juurdepääsuteedele.**
- **KKI üksi Alam-Pedja territooriumi hallata ei suuda, vaid loodab kogukonna koostööle.**
- **RMK peaks tähistust täiendama, mis kergendaks rikkumiste menetlemist.**

6. Ajurünnaku tulemused Palupõhja looduskooli tegevuste edendamiseks (Robert Oetjen).

KeA tekitas Palupõhja looduskooli arendamise ja panustamise ideede korjamiseks keskkonna <https://lingid.ee/i1Zri>. 2019. aastal toimus looduskoolis 64 sellist üritust, mis polnud lihtsalt maja kasutus. Seega tegevusi toimub ja natuke on ka kasvuruumi, aga mitte lõputult. Ideede korje oli tore, aga nüüd tuleb need realistlikult läbi kaaluda ja vaadata, mida saab ellu viia. Nt. Peatuskoht jõel saaks olla pontoonsild riigimaal, mida looduskool kasutaks, kuid looduskool ise ei saa olla silla arendaja (RMK, Veeteede Amet, KOV?).

Palupõhja Looduskool ei ole tahtnud ennast sihilikult reklaamida, et siia ei satutaks juhuslikult, vaid ainult kutsetega ja asja pärast. Pärast kevadist KOKO-t arutati Pille Tammuriga mitu korda edasisi arenguid. Püüti käivitada ka ideekorjel pakutud üritusi (käsitöolaagreid), mis korraldajate ajapuudusel sügisest edasi lükkusid (üks toimub talvel). Koduleht saab korda. Pille Tammuriga kohtutakse järgmisel nädalal ja katsutakse sammukese edasi astuda. Vanad koostööpartnerid on endiselt olemas ja tulemas. Aprillikuus pole looduskoolis tavaliselt enam üldse vaba aega. Jätakuvalt ollakse avatud erinevatele koostööpakkumistele – nt. kindla rahastusallikaga üritustele, välismaalaste laagritele jne. Küla lähedale on plaanis rajada nn. püsimetsarada, mis näitaks erinevalt hooldatud metsi.

Ilves: Seoses avatud Selli-Sillaotsa matkarajaga peaks hakkama tegelikult jälgima, et külastajaid Alam-Pedjale liiga palju ei saaks, mitte neid siia juurde meelitama. Kas Kirna ekspot ei saaks Palupõhja tuua?

Valge: Kogu ekspot jääb Kaitseliidule, kuna Palupõhjal pole selleks piisavalt ruumi. Esialgu jäävad ruumid seal puutumatuks ja gruppidega saab vajadusel sisse, kui Kaitseliidu esindajaga kokku leppida. Ekspot on kujundatud konkreetse ruumi jaoks ja selle lõhkumine on keeruline. Alul kaaluti ekspot asukohana ka Puurmani mõisakooli.

Arutelu: Võiks ikkagi selle ekspoti tuua kuskile, kus see oleks inimestele kättesaadavam ja ligipääsetavam. Teemale võiks edasi mõelda, sest karta on, et Kaitseliit pole pikas perspektiivis huvitatud selle ruumi säilitamisest, kui neil endal on ruumipuudus.

Valge: Arvas, et ta **suudab olla kursis, mis ekspoga toimub, ja kui seda ohustab lammutamine või likvideerimine ja siis saab reageerida.**

Volmer: Kas on mõeldud, et pikemas perspektiivis võib jõeliiklus oluliselt intensiivistuda ja hakata kaitseala negatiivselt mõjutama?

Arutelu: Seda hirmu esialgu ei tunta, suvel kaitsevad ala liigse külustuskoormuse eest putukaid.

7. Eelmisel kokkusaamisel kokkulepitu ülevaade (Kaili Viilma)

KOKKUVÕTE 19.04.2019:

- Soosaare raba taastamisala külustus. **TEHTUD**
- Palupõhja looduskooli arendamise ideede kaardistuskeskkond, kuhu KOKO paneb oma ideed kirja, samuti selle, millega keegi on valmis ise panustama. **TEHTUD**
- Robert Oetjen kaasab Palupõhja looduskooli arendustesse ka looduskooli sõprade ringi ning kutsub maikuus kokku looduskooli omanikud ideede arutamiseks. **Looduskool toimib, ideekorje ettepanekuid on läbi vaadatud ning Pille Tammuriga korduvalt arutatud**
- RMK paneb umbtee märgid Laashoone ja Ihamakingu tee ning parandab Ihamakingul kaitseala tähise posti. **Osaliselt tehtud.**
- Kõik Alam-Pedja vanad talukohad peaks ära tähistama kui pärandkultuuri objektid. KeA otsib selleks võimalusi. **Järgmise aasta eelarve taotlusesse pandud, rahastusotsust ei ole.**
- KeA suhtleb maahoolduse spetsidega ning kujundab seisukoha luhtade hooldamise prioriteetide kohta Laashoone ja Palupõhja piirkonnas ning suhtleb sel teemal veel kord RMK-ga. **TEHTUD ja edastatud.**

8. Ettekanne Venemaa kaitsealade kaitse korraldamisest (Kaili Viilma)

KOKKUVÕTE:

- **KOKO toetab suviste räätsade keelamist kaitsealadel (vähemalt sihtkaitsevööndites), v.a. seireks ja kaitse korraldamiseks; räätsamatkad võiks jääda talviseks lõbuks.**
- **RMK saadab Laashoone laoplatši nägemuse kohalikule hooldajale Arvi Põldaasile tutvumiseks.**
- **KOKO ei toeta RMK ja KIKi leebet lähenemist luhale sõitjate ohjamisel – märgid peavad olema võimalikult varakult ja karistused resolutsed, sest pehme lähenemine ei aita.**

- **Priit Voolaid võtab Kirna kahjustatud teelõigu korrastamise RMK-s teemaks ja katsub veel infrastruktuuri tabelisse mahutada.**
- **Ragnar Kapaun teeb kindaks, kas maaholdajad on ikka MeMi uue rahastusperioodi meetmete väljatöötamise aruteludesse kaasatud ja annab tulemusest Alam-Pedja KOKOle teada.**
- **Ragnar Kapaun püüab maaholdajaid käimasolevate uute maaholdustoetuste väljatöötamise protsessidega kursis hoida.**
- **Ragnar Kapaun korraldab enne uut maaholdustoetuse esitamist (hiljemalt veebruari lõpus) veel ühe PLK-teemalise koosolekul**
- **RMK külastuskorraldus püüab Kirna raja korrastamise prioriteediks võtta.**
- **KKI kaalub võimalust panna videovalve kaameraid ja vastavaid silte kindlatele juurdepääsuteedele.**
- **KKI üksi Alam-Pedja territooriumi hallata ei suuda, vaid loodab kogukonna koostööle.**
- **RMK peaks tähistust täiendama, mis kergendaks rikkumiste menetlemist.**
- **Piret Valge hoiab ennast kursis, mis toimub Kirna keskuses asuva Alam-Pedja ekspoga ja kui seda ohustab Kaitseliidu poolt likvideerimine vms., siis peab reageerima.**